

Tiesnešu atsevišķās domas. Salīdzinošie un personības nozīmes aspekti

Individual Dissenting of Judges. Comparative and Personal Interest Aspects

Dr. iur. **Diāna Apse**

LU Juridiskā fakultāte

Tiesību teorijas un vēstures zinātņu katedras docente

E-pasts: *Diana.Apse@lu.lv*

Bet istā gudrība tomēr skaļi pauž savu nemieru un liek uz ielām atskanēt savai balsij.
(Salamana pamācības, 1–20)

*Lai jūsu starpā būtu vienprātība un neceltos šķelšanās,
bet lai jūs visi pilnīgi vienoti stāvētu vienā prātā un vienā domā.*
(1. kor. 1: 10)

*Krietnais īpaši izceļas ar to, ka viņš ikvienā gadījumā spēj saskatīt patieso,
viņš ir kā paraugs un mēraukla visiem.*
(Aristotelis. Nīkomaha ētika, III: 2)

This publication is devoted to the significance of the dissenting opinions of judges, exploring it by researching the aspects of comparative, historical, importance of personality aspects, and other facets. The author continued to further develop the realizations about dissenting opinions of judges explored in her previous research by linking them with the expression of judge's mission in clarifying the truth and balancing the need for substantiation of dissenting opinions of judges. The influences of judge's dissenting opinion on the legislator have also been analysed. The article additionally addresses one of the reflexive links pertaining to science of law and legal practice, as legal theorists, who have joined the judge's group, participate in the creation of the dissenting opinions, which serves the prosperity of legal science, quality of case law and legal culture.

Atslēgvārdi: tiesnešu atsevišķās domas, tiesību zinātne, tiesnešu tiesības, juridiskā kultūra.

Keywords: dissenting opinion of judges, sciences of law, judge-made law, legal culture.

Satura rādītājs

<i>levads</i>	234
1. <i>Tiesnešu tiesības paust atsevišķās domas: salīdzinošie aspekti</i>	234
2. <i>Tiesnešu tiesības paust atsevišķās domas: personības nozīmes aspekti</i>	235
<i>Kopsavilkums</i>	239
<i>Izmantoto avotu saraksts</i>	239
<i>Literatūra</i>	239
<i>Juridiskās prakses materiāli</i>	240

Ievads

Tiesnešu atsevišķās domas ir tiesneša viedoklis, kas neatbalsta tiesas vairākuma ieskatus par nolēmuma pamatojumu vai secinājumiem. Minētais tiesību institūts ir normatīvi nostiprināts Latvijas augstāko tiesu institūciju darbībā.¹ Līdz tam ilgušās diskusijas par institūta nepieciešamību tiesiskās sistēmas pilnveidē un relatīvi retā tiesnešu atsevišķo domu paušana joprojām aktualizē nozīmīgāko tiesībteorētisko, salīdzinoši vēsturisko un tiesneša personas nozīmes aspektu izpēti, kas pamato tiesnešu tiesības paust no tiesas vairākuma atšķirīgu viedokli.

1. Tiesnešu tiesības paust atsevišķās domas: salīdzinošie aspekti

Atklājot tiesiskuma saturu ar tiesību palīgavotu palīdzību,² attīstās tiesiskā doma, no tā ietekmējas tiesību politika.

Demokrātijas, tiesneša neatkarības, tiesvedības efektivitātes principi līdzsvaro un koriģē tiesību jaunradi, tiesnesim izlemjot par nepieciešamību paust atsevišķās domas.

Tiesību principu stratēģiskā darbība izpaužas tādējādi, ka tie ir tiesību sistēmas evolūcijas procesa efektīvākie katalizatori.³ Līdz ar to tiesnešu atsevišķās domas piedalās tiesiskās sistēmas pilnveides procesos, tos veicinot ar atbildīgu tiesas vairākuma viedokļa kritiku.

Aplūkojot Francijas tiesisko iekārtu, tiesībzinātniece Marija Zaharova analizējusi ievērojamā franču tiesībnieka Fransuā Ženī (*Geny*) uzskatus par jaunu tiesību avotu rašanos (kaut arī tiesnešu atsevišķās domas netiek pieļautas), ka blakus likumam par pamata avotiem kļuvušas tiesnešu tiesības un vispārējie tiesību principi, jo īpaši administratīvajās tiesībās.⁴

Mēs uztveram normatīvo aktu tekstu, tekstu kopumu, atvasinām kādu principu, izsecinām jaunus tā piemērošanas gadījumus (nolēmumos, spriedumos u. tml.), nostiprinām šos nolēmumus jaunos juridiskos noteikumos, no kuriem sastāv tiesiskā sistēma.⁵

Salīdzinošā aspektā angloamerikāņu tiesību sistēmā tiesnešu atsevišķās domas ir atļautas Anglijā (Velsā un Ziemeļīrijā), Īrijā, ASV, Kanādā, Austrālijā, Jaunzēlandē un tādās angloamerikāņu sistēmas skartās valstīs kā Indija, Pakistāna, Izraēla. Anglijas tiesās tiesneši lēmumus pieņem secīgi un atsevišķi, apgrūtinot tiesas galīgā viedokļa izpratni.⁶

Salīdzinot radniecīgākās tiesību saimes, redzams, ka tiesnešu atsevišķās domas ir atļautas Vācijā, Spānijā, Portugālē un Grieķijā un pat tur tās publicē galvenokārt tikai augstākajās vai konstitucionālajās tiesās.⁷

¹ Sk. plašāk: *Apse, D.* Tiesnešu atsevišķās domas – to paušanas vēsturiskie, normatīvie un citi aspekti. No: *Jurisprudence un kultūra: pagātnes mācības un nākotnes izaicinājumi*. Rīga: LU Akadēmiskais apgāds, 2014, ISBN 978-9984-45-892-2, 81. lpp.

² *Apse, D.* Tiesību zinātne un tiesnešu tiesības. *LU žurnāls "Juridiskā Zinātne"*, Nr. 4. *Tiesību zinātnes nākotnei*, 2, 2013, ISSN 1691-7677, 21. lpp.

³ *Berzhel', Zh.-L.* Obshhaja teorija prava. Pod. obshh. red. V. I. Danilenko. Per. c fr. Moskva: Izdatel'skij dom NOTABENE, 2000, ISBN 5-8188-0022-9, s. 181.

⁴ *Zaharova, M.* Francuzskaja pravovaja sistema: teoreticheskij analiz. Monografija. Moskva: Prospekt, 2013, ISBN 978-5-392-9528-5, s. 97, 101.

⁵ *Geny, F.* Méthodes d'interprétation et sources en droit privé positif. 2nd ed., T. I. 1919, pp. 142–144, 303.

⁶ *Laffranque, J.* Dissenting Opinion and Judicial Independence. *Estonian Law Journal Juridica International*, 2003. VIII, p. 164.

⁷ *Ibid.*, p. 165.

Tiesnešu atsevišķās domas nepazīst tādās kontinentālās Eiropas valstīs kā Francija, Itālija, Nīderlande, Beļģija un Austrija. Atļautas tās ir konstitucionālajās tiesās Čehijā, Ungārijā, Bulgārijā un Horvātijā (Karlsruēs tiesas paraugs).⁸

Kontinentālajā Eiropā tiesnešu atsevišķās domas tiek paustas salīdzinoši reti, vairāk atbalstot juridiskās debates un likumu attīstību, noteiktos gadījumos vēršot uzmanību uz pārmaiņu nepieciešamību (vai tieši otrādi) tiesu praksē.

Savukārt Ziemeļvalstīs tiesnešu atsevišķās domas juridiskajā sistēmā tika ieviestas 1864. gadā Norvēģijā. Zviedrija sekoja Norvēģijas paraugam, kas pamatā balstās uz Lielbritānijas Lordu palātas praksi. Sekojot skandināvu kaimiņu paraugam, mēģinājums pieņemt atsevišķās domas bija Dānijas Augstākajā tiesā.⁹

2. Tiesnešu tiesības paust atsevišķās domas: personības nozīmes aspekti

Tiesneša personība, raksturs, iepriekšējā pieredze, domāšanas veids nosaka izšķiršanos “par” vai “pret” atsevišķajām domām.

Tiesneša personībai jāpiemīt noteiktām kvalitātēm, lai viņš, izskatot lietu un pieņemot nolēmumu, nolemtu paust atsevišķās domas, atturēties no to paušanas vai ar savu argumentu svaru pārliecinātu citus tiesnešus par savas rīcības pareizību. Tas prasa praktisko gudrību un drosmi.

Vērtējot personības nozīmi dialoga izveidē pašu tiesnešu starpā, diskusiju kultūru un prasmi vadīt to, lai nonāktu pie iespējami vienota viedokļa, jāpiemin tāda personība kā tiesnesis Džons Roberts. Lai arī angloamerikāņu tiesību sistēmas valstīs tiesneša atšķirīgā viedokļa izteikšana atsevišķo domu veidā tiek uzskatīta par galveno tiesneša neatkarības kritēriju, var būt arī izņēmumi, kas saistīti ar tiesas sastāva vai tiesas priekšsēdētāja personību.

Interesanti, ka viņa pilnvaru laikā ASV Augstākajā tiesā netika paustas atsevišķās domas pie spriedumiem. Tā izpaudās viņa spējas saliedēt tiesnešu korpusu – ilgi diskutēt, veicināt nonākšanu pie kopēja lēmuma, debatējot par attiecībām starp taisnīgumu un tiesībām katrā konkrētā tiesību jautājumā. Viņš uzskatīja, ka ASV Augstākajai tiesai jādarbojas kā tiesai, nevis deviņiem atsevišķiem indivīdiem.¹⁰

Ilgtermiņa perspektīvā raugoties, nav atbalstāms, ja tiesību virsvadības principa izpaušme tiks saistīta ar to, kā nobalsojuši atsevišķi tiesneši.¹¹

Savukārt, salīdzinājumam aplūkojot tiesneses Inetas Ziemeles darbības laiku Eiropas Cilvēktiesību tiesā, jāuzsver viņas īpašais ieguldījums, ar paustajām atsevišķajām domām skaidrojot sarežģītus tiesību jautājumus un konstruktīvi kritizējot vairākuma apsvērumus.

⁸ Sk. plašāk: *Raffaelli, R.* Dissenting opinions in the Supreme Courts of the Member States. Pieejams: <http://www.europarl.europa.eu/document/activities/cont/201304/20130423ATT64963/20130423ATT64963EN.pdf>. [aplūkots 26.05.2015.].

⁹ *Hambro, E.* Dissenting and individual opinions in the International Court of Justice. *Zeitschrift für ausländisches öffentliches Recht und Völkerrecht*, 1956/57, Vol. 17, p. 232.

¹⁰ Interview With Chief Justice Roberts. ABC News. Pieejams: <http://abcnews.go.com/Nightline/story?id=2661589&page=6#.UZof9somNqk>. [aplūkots 26.05.2015.].

¹¹ Roberts's Rules. In an exclusive interview, Chief Justice John Roberts says that if the Supreme Court is to maintain legitimacy, its justices must start acting more like colleagues and less like prima donnas. *The Atlantic*. Pieejams: http://www.theatlantic.com/magazine/archive/2007/01/robertss-rules/305559/?single_page=true. [aplūkots 26.05.2015.].

Liela nozīme ir tiesneses personībai un tiesībteorētiskai pieredzei, saprotot, kad ir jāpilda pienākums “savaldīt brīvību”, nevis izmantot tiesības to uzspiest citiem (kad ir īstais brīdis paust atsevišķās domas).¹²

Dziļāku izpēti pelna lietā “Andrejeva pret Latviju” pausto tiesneses I. Ziemeles atsevišķo domu pamatojuma argumentu vēlākā ietekme uz likuma “Par valsts pensijām” 2009. gada grozījumu virzību Saeimā un pilsonības institūta attīstību līdz pat 2013. gadam. Arī 2011. gada 17. februāra Satversmes tiesas spriedumā lietā 2010-20-0106¹³ paustie argumenti bija balstīti uz I. Ziemeles atsevišķo domu atziņām lietā “Andrejeva pret Latviju”.

Tiesnešu personības un reputācijas nozīmīgumu spilgti raksturo tiem izvīrīto kvalitātes kritēriju uzskaitījums dažādos laikos un tiesu līmeņos. Salīdzinājumam sniegtas miertiesnešiem izvīrītās prasības šajā jomā starpkaru Latvijā, kurās uzsvērts, ka miertiesneša uzdevums ir spriest taisnu tiesu, stiprinot tautas tiesisko apziņu un sabiedrisko drošību. Miertiesnesim rūpīgi jāseko ne vien likumdošanai un tiesu praksei, bet arī vadošajām atziņām valsts un tautas dzīvē, sargājot tiesas cieņu ar priekšzīmīgu darbu un privāto dzīvi.¹⁴

¹² ECT Lielās palātas 2009. gada spriedums lietā “Andrejeva pret Latviju”, Inetas Ziemeles atsevišķās domas, 16. rindkopa: “.. pārsteidzoša iezīme ir tas, ka tajā tiek ignorēts Padomju Savienības sabrukuma un Baltijas valstu īpaši stāvokļa no starptautisko tiesību viedokļa konteksts, proti, ilgā, bet galu galā neveiksmīgā okupācija.” Pieejams: <http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/pages/searc.aspx?i=001-91388> [aplūkots 26.05.2015.].

Sk. arī 2013. gada 21. oktobra spriedumu lietā *Janowiec and other v. Russia*, App. No. 55508/07 Pieejams: <http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/pages/searc.aspx?i=0010127684> [aplūkots 26.05.2015.]. 2014. gada 28. janvāra spriedumā lietā *O’Keefe v. Ireland*, App. No. 35810/09: “.. ir atšķirība jautājumā par konvencijas piemērošanu laikā. Ineta Ziemele, līdzīgi kā citi tiesneši, norāda, ka valsts izpratne par tiesībām (jo īpaši par bērnu seksuālo izmantošanu) 1973. gadā būtiski atšķīrās no mūsdienu attīstītās tiesību izpratnes. Ineta Ziemele uzsver, ka tiesai jāvērtē noteiktie standarti, kādi pastāvēja prasītājas tiesību aizskāruma laikā, pamatojot, ka tiesību normas nevar piemērot ar atpakaļejošu spēku, izpratne par bērnu seksuālo izmantošanu ir evolucionējusi kopš tā laika.” Pieejams: <http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/pages/searc.aspx?i=001-140235> [aplūkots 26.05.2015.].

¹³ “Par likuma “Par valsts pensijām” pārejas noteikumu 1. punkta (daļā par Latvijas nepilsoņu darba un tam pielīdzināto periodu pielīdzināšanu apdrošināšanas stāžam) atbilstību Eiropas Cilvēka tiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencijas 14. pantam kopsakarā ar Pirmā protokola 1. pantu un Latvijas Republikas Satversmes 91. pantam”, 11.3. secinājums un 13. secinājuma 4. rindkopa. Pieejams: http://www.satv.tiesa.gov.lv/upload/spriedums_2010-20-0106.htm [aplūkots 29.05.2015.].

¹⁴ “Senāta Apvienotajai sapulcei Senāta virsprokurors 1940. gada 20. februārī ar lēmumu Nr. 77 tieslietu ministra uzdevumā iesniedzis Tieslietu ministrijas izstrādātu projektu “Tieslietu ministra instrukcija miertiesnešiem” (Tiesu iekārtas 109. pants), lai Senāta Apvienotā sapulce par to dotu savu atsauksmi. Uzklājusīdu un apspriedusi referātu par šo lietu, Senāta Apvienotā sapulce savā 1940. g. 11. aprīļa rīcības sēdē, caurskatot augšminēto instrukcijas projektu, atzina, ka tas ir lietderīgs, viegli saprotams un vispusīgi izstrādāts, pie kam pie dažiem instrukcijas projekta pantiem juridiski-tehniskā nozīmē piemērināms sekojošais: Piezīmes pie 3. panta [3. Miertiesnesim jāseko tiesas cieņa nevien darbā, bet arī privātā dzīvē. Priekšzīme darbā un privātā dzīvē ceļ tiesneša nozīmi valstī. Pret prāvniekiem jāievēro vajadzīgā uzmanība un atsaucība tiesas sēdē un kancelejā. Objektīva un mierīga lietas iztiesāšana jau pati par sevi veicina palāvību uz tiesu.] Lai ietēptu juridiskas normas tehniskā veidojumā, pēc “dzīvē” būtu liekams paligteikuma veidā: “paturot vērā, ka priekšzīme darbā u.t.t.” Dēļ tā paša pēc “kanceleja” būtu liekams paligteikuma veidā: “apzinoties, ka objektīva un mierīga u.t.t.” Kvadrātiekvāds doti tie instrukcijas punkti, par kuriem viedokli paudusi Apvienotā sapulce, kā arī daži citi. [1. Miertiesneša uzdevums ir spriest taisnu tiesu, stiprinot tautas tiesisko apziņu un sabiedrisko drošību. 2. Miertiesnesim rūpīgi jāseko nevien likumdošanai un tiesu praksei, bet arī vadošajām atziņām valsts un tautas dzīvē.] Tieslietu ministrs liek priekšā instrukciju lūkot cauri Senāta apvienotai sapulcei, kura ne vēlāk kā triju mēnešu laikā pēc instrukcijas saņemšanas, pārbaudījusi vai tās noteikumi nerunā pretīm likumam, nosūta instrukciju ar savu atzinumu tieslietu ministram.” LVVA, 1535. f., 10. apr., 176. l., 3. lpp. [aplūkots 20.03.2015.].

Nepieciešams rūpīgi izraudzīties pareizo brīdi, lai atšķirīgā viedokļa paušana netiktu uztverta kā uzmācīga moralizēšana. Jāpiesargās, lai neapreibtu pats no savas drosmes un praktizētu publisko žestu ļoti apdomīgi. Praktiskā gudrība palīdz mums saprast, kur un kādā veidā vajadzētu iestāties par taisnību.¹⁵

Praktiskās gudrības (*phronesis*) jēdziens ir aizgūts no Aristoteļa (drosmi ir nepieciešams pietiekami būtisks mērķis). Atšķirībā no teorētiskās gudrības, kas nodarbojas ar nemainīgām lietām, praktiskā gudrība ir spēja adekvāti (ētiski) reaģēt uz mūžam mainīgo dzīvi un izpaužas darbībā kā prasme katrā situācijā izšķirties par pareizāko un morāli labāko rīcību.¹⁶

Tātad, lai izteiktu atsevišķās domas, tiesnesim jāpauž morālā, filosofiskā, arī eksistenciālā drosmē (kā domāšanas rezultātā gūta kādas patiesības atskārsme).

Filosofiskā drosmē ir vajadzīga, lai atklātu aizspriedumus un dogmas, kā arī vienkārši kļūdainus uzskatus. Šī drosmē ir saistīta ar filosofiskas domāšanas pamatā esošo racionālo skepticismu – nepieciešamību nepārtraukti apšaubīt esošos priekšstatus par pasauli, sabiedrību un individu. Tas ir zinātniskās domāšanas pamats, kurš prasa argumentāciju un pierādījumus un uz kura balstās gan eksaktās, gan arī humanitārās zinātnes.¹⁷

Eksistenciālā drosmē, tāpat kā citi drosmes veidi, ir būtiska ne tikai paša indivīda labklājībai, bet arī sabiedrības dzīves uzlabošanai.¹⁸ Visbeidzot, tas ir svarīgi arī tiesību sistēmas pilnveidei.

Tiesnešu atsevišķās domas kā tiesnešu tiesību un tiesību zinātnes sastāvdaļa pieredzīgās izskaidrošanas mākslai – hermeneitikai, kas izskaidro kultūras nozīmes (arī tiesības kā labas kārtības un taisnības mākslu).¹⁹

Tiesnešu atsevišķajām domām piemīt analītiski, retrospektīvi, prognozējoši uzdevumi tiesību zinātnē un tiesībpolitikā, jo tiesneši labāk izprot tiesiskās sistēmas evolūciju un vērtīborientāciju (pārfrāzējot Ruso – saprot, kad jārunā un kad jāklusē).

Nepieņemšana tiesas vairākuma lēmumam un arī tā veidošanas loģika nav pārlieku bieža parādība Augstākās tiesas praksē. Kā interesants piemērs jāmin sešu tiesnešu (no trīspadsmit) atsevišķās domas pie sprieduma lietā Nr. SKC-2414/2014 (ar kuru noteikta judikatūras maiņa).

Atsevišķajās domās tiesnešu vairākumam pārņemta pārsteidzīga judikatūras maiņa, norādot, ka Civillietu departaments ir pārāk plaši iztulkojis Biedrību un nodibinājumu likuma 10. pantu, nepamatoti attiecinot to uz biedrības individuāla biedra privāto mantisko tiesību un interešu aizstāvību.

Ja tiesnesis ir pārliecināts, ka līdzšinējā tiesu prakse nav pareiza vai apstākļi laika gaitā ir mainījušies un ir iespējams cits, izšķiramajam gadījumam daudz piemērotāks risinājums, kas vairāk atbilst pastāvošajai tiesību sistēmai, viņam ir ne tikai

¹⁵ Miller, W. I. *The Mystery of Courage*. Harvard: Harvard University Press, 2000, p. 268.

¹⁶ Sīlis, V. Drosmē. No: *Filosofiskā antropoloģija*. Rakstu krājums V. Siļa redakcijā. Rīga: RSU, 2015, ISBN 978-9984-793-63-4, 26. lpp.

¹⁷ Turpat, 38. lpp.

¹⁸ Turpat, 37. lpp.

¹⁹ Budanceva, J. Jaunrade. No: *Filosofiskā antropoloģija*. Rakstu krājums V. Siļa redakcijā. Rīga: RSU, 2015, 90. lpp.: "Mūsdienu hermeneitikas skolas pārstāvis Hanss Georgs Gadamers, līdzīgi kā Hēgelis, uzsver intersubjektivitātes nozīmi jaunrades skaidrojumos, īpašu uzmanību veltot valodai un tradīcijām, kurus viņi uzskata par jaunrades avotiem zinātnē."

tiesības, bet arī pienākums atkāpties no līdzšinējās tiesu prakses. Saprotams, šāda atkāpšanās tiesnesim, taisot spriedumu, ir pietiekami pārliecinoši jāpamato.²⁰

Taču jāizvairās pārsteidzīgi un pārāk plaši tulkot piemērojamo normu, nepamatoti attiecinot to uz citas jomas interešu aizsardzību.

Mazākuma ieskatā minētā tiesību norma bija jātulko šauri, attiecinot to tikai uz biedrības biedru kolektīvo tiesību un interešu aizstāvību. Vairāku atsevišķajās domās norādīto tiesībkuļturālo, tiesībteorētisko, tiesīb socioloģisko un tiesībpolitisko apsvērumu dēļ, pamatojumā izmantojot divas judikatūras spriedumu vienības, divus doktrīnas avotus un vienu tiesību piemērošanas palīg līdzekli, uzsvērts, ka biedrības nodibināšana, lai izvairītos no tiesāšanās izdevumu maksāšanas, ceļot mantiskas prasības tās atsevišķu biedru individuālajās interesēs, nav uzskatāma par leģitīmu un atbalstāmu demokrātiskā pilsoniskajā sabiedrībā.

Tiesnešu mazākums brīdina: attīstot praksi, ka jebkura biedrība, būdama atbrīvota no tiesas izdevumu samaksas, civilprocesā var tiesā sniegt pieteikumu atsevišķu savu biedru individuālo mantisko tiesību aizstāvībai, tiek radīti labvēlīgi apstākļi tiesas darba traucēšanai ar tā dēvētajām "frivolajām prasībām", kuras bieži vien nepamatoti noslogo tiesu to nepamatotības, neadekvātās juridiskās kvalitātes un arī lielā skaita dēļ. Tāpat šāda prakse rada labvēlīgus apstākļus biedrību dibināšanai ar neleģitīmu mērķi izvairīties no valsts nodevas samaksas civiltiesiskās prasībās, it īpaši tādēļ, ka biedrības nodibināšana ir ļoti vienkārša un lēta, kā arī to, ka biedrībā var būt tikai divi biedri (Biedrību un nodibinājumu likuma 23. panta otrā daļa). Rezultātā tiek veidota situācija, ka visa sabiedrība maksā par atsevišķu traucējošu prāvnieku privāto individuālo interešu aizstāvību, turklāt uz tiesas efektivitātes samazināšanas rēķina.²¹

Zinātniski augstā līmenī tiek kritizēta tiesnešu vairākuma veiktā pārāk plašā tulkšana un septiņu tiesnešu "juridiskais aktīvisms".

Iespējams, ka iepriekš aplūkoto juridisko debašu kvalitāti un saturu noteicis tas, ka tiesnešu mazākuma sastāvā bijis tiesībteorētiķis un komerc tiesību eksperts, kādreizējais Latvijas Universitātes Juridiskās fakultātes mācībspēks A. Strupišs. Aplūkotās atsevišķās domas uzskatāmas par labu ieguldījumu tiesību doktrīnas un juridiskās kultūras attīstībā kopumā.

Kā uzsvērusi profesore Sanita Osipova, juridiskās kultūras elementi ir tiesiskā apziņa (gan individuālā, gan kolektīvā), juridiskā terminoloģija un tiesību doktrīna, kas materializējas likumos, likumu komentāros, tiesu prakses materiālos, tiesību zinātnes mācību grāmatās.²²

Zinātniskās juridiskās debātes var izpausties "paātrinātā veidā" – tiesnešu atsevišķo domu veidā, līdz ar spriedumu, nevis vēlākā kritikā tiesībzinātnē.

²⁰ Kalniņš, E. Tiesību tālākveidošana. No: *Juridiskās metodes pamati. 11 soļi tiesību normu piemērošanā*. Zin. red. E. Melņķis. Rīga: Latvijas Universitāte, 2003, 176.–177. lpp.

²¹ Lietā SKC-2414/2014: "... Turklāt izskatāmajā lietā, tāpat kā citos konkrētās biedrības pieteikumos, par kuriem tiesa ir pieņēmusi nolēmumu (uz 2014. gada 4. decembri ir pieņemti 368 šādi nolēmumi tikai civilprocesa ietvaros vien), aizstāvamais subjekts ir atbildētājs lietā par nekustamā īpašuma apsaimniekošanas parāda piedziņu, kura intereses nav kolektīvas un arī diez vai uzskatāmas par sabiedriski nozīmīgām tādā mērā, ka tas būtu jāatbrīvo no valsts nodevas samaksas." Pieejams: http://at.gov.lv/lv/judikatura/judikaturas-nolemumu-arhivs/senata-civillietu-departaments/hronologiskaseciba_1/2014. [aplūkots 26.05.2015.].

²² Osipova, S. Latviešu juridiskā kultūra un tiesiskā apziņa. No: *Latvieši un Latvija. III sēj. Atjaunotā Latvijas valsts*. Rīga: Latvijas Zinātņu akadēmija, 2013, ISBN 978-9934-8373-4-0, 77. lpp.

Kopsavilkums

1. Rakstā aplūkoti salīdzinošie un tiesneša personības nozīmes aspekti veido priekšnosacījumus, lai līdzsvarotos tiesībkulturālie, tiesībteorētiskie, tiesībso- cioloģiskie un tiesībpolitiskie apsvērumi, kas summējoties rada “kritisko masu”, nosakot īsto laiku, kad paust tiesnešu atsevišķās domas.
2. To nosaka arī tiesnešu spēja izprast tiesības saistībā ar to mērķi – droša sociālā dzīve, tiesību un sociālās dzīves attīstības likumsakarību pazīšana un rūpīga iedziļināšanās tajās.
3. Viena no tiesību zinātnes un tiesību prakses paātrinātās atgriezeniskās saites izpausmēm ir tiesnešu saimei pievienojušos tiesībteorētiku dalība judikatūras nolēmumu un atsevišķo domu tapšanā. Tas veicina tiesību zinātnes, judikatūras kvalitātes, tiesiskuma un juridiskās kultūras uzplaukumu.
4. Tiesnešu atsevišķās domas – paustas īstajā brīdī – palīdz atklāt principus, atklājot arī to piemērošanas izpratnes pakāpi vairākuma un mazākuma viedoklī. Tā ir tiesneša sūtības izpausme patiesības noskaidrošanā.
5. Tiesnešu atsevišķo domu nepieciešamības pamatojums izpaužas tiesiskajā realitātē, atklājot tiesību satura izpratnes atšķirības, evolūciju, līdzsvaru brīvību, atbildību un pienākumu.

Izmantoto avotu saraksts

Literatūra

1. Apse, D. Tiesību zinātne un tiesnešu tiesības. *LU žurnāls “Juridiskā Zinātne”*, Nr. 4. *Tiesību zinātnes nākotnei*, 2, 2013, ISSN 1691-7677.
2. Apse, D. Tiesnešu atsevišķās domas – to paušanas vēsturiskie, normatīvie un citi aspekti. No: *Jurisprudence un kultūra: pagātnes mācības un nākotnes izaicinājumi*. Rīga: LU Akadēmiskais apgāds, 2014, ISBN 978-9984-45-892-2.
3. *Berzhel', Zh.-L.* Obshhaja teorija prava. Pod. obshh. red. V. I. Danilenko. Per. c fr. Moskva: Izdatel'skij dom NOTABENE, 2000, ISBN 5-8188-0022-9.
4. *Budanceva, J.* Jaunrade. No: *Filosofiskā antropoloģija*. Rakstu krājums V. Siļa redakcijā. Rīga: RSU, 2015, ISBN 978-9984-793-63-4.
5. *Geny, F.* Méthodes d'interprétation et sources en droit privé positif. 2. ed., T. I. 1919.
6. *Hambro, E.* Dissenting and individual opinions in the International Court of Justice. *Zeitschrift für ausländisches öffentliches Recht und Völkerrecht*, 1956/57, Vol. 17.
7. Interview with Chief Justice Roberts. ABC News. Pieejams: <http://abcnews.go.com/Nightline/story?id=2661589&page=6#.UZof9somNqk>. [aplūkots 26.05.2015.].
8. *Kalniņš, E.* Tiesību tālākveidošana. No: *Juridiskās metodes pamati. 11 soļi tiesību normu piemērošanā*. Zin. red. E. Melķis. Rīga: Latvijas Universitāte, 2003.
9. *Laffranque, J.* Dissenting Opinion and Judicial Independence. *Estonian Law Journal Juridica International*, 2003. VIII.
10. *Miller, W. I.* The Mystery of Courage. Harvard: Harvard University Press, 2000.
11. *Osipova, S.* Latviešu juridiskā kultūra un tiesiskā apziņa. No: *Latvieši un Latvija. III sēj. Atjaunotā Latvijas valsts*. Rīga: Latvijas Zinātņu akadēmija, 2013, ISBN 978-9934-8373-4-0.
12. *Raffaelli, R.* Dissenting opinions in the Supreme Courts of the Member States. Pieejams: http://www.europarl.europa.eu/document/activities/cont/201304/20130423ATT64963/20130423ATT64963_EN.pdf. [aplūkots 26.05.2015.].
13. Roberts's Rules. In an exclusive interview, Chief Justice John Roberts says that if the Supreme Court is to maintain legitimacy, its justices must start acting more like colleagues and less like prima donnas. The Atlantic. Pieejams: http://www.theatlantic.com/magazine/archive/2007/01/robertss-rules/305559/?single_page=true. [aplūkots 26.05.2015.].
14. *Silis, V.* Drosme. No: *Filosofiskā antropoloģija*. Rakstu krājums V. Siļa redakcijā. Rīga: RSU, 2015, ISBN 978-9984-793-63-4.
15. *Zaharova, M.* Francuzskaja pravovaja sistema: teoreticheskiy analiz. Monografija. Moskva: Prospekt, 2013, ISBN 978-5-392-9528-5, s. 97, 101.

Juridiskās prakses materiāli

1. ECT Lielās palātas 2009. gada spriedums lietā "Andrejeva pret Latviju", Inetas Ziemeles atsevišķās domas. Pieejams: <http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/pages/search.aspx?i=001-91388> [aplūkots 26.05.2015.].
2. ECT 2013. gada 21. oktobra spriedums lietā *Janowiec and other v Russia*, App. No. 55508/07. Pieejams: <http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/pages/search.aspx?i=0010127684> [aplūkots 26.05.2015.].
3. ECT 2014. gada 28. janvāra spriedums lietā *O'Keefe v Ireland*, App. No. 35810/09. Pieejams: <http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/pages/search.aspx?i=001-140235> [aplūkots 26.05.2015.].
4. Satversmes tiesas 2011. gada 17. februāra spriedums "Par likuma "Par valsts pensijām" pārejas noteikumu 1. punkta (daļā par Latvijas nepilsoņu darba un tam pielīdzināto periodu pielīdzināšanu apdrošināšanas stāžam) atbilstību Eiropas Cilvēka tiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencijas 14. pantam kopsakarā ar Pirmā protokola 1. pantu un Latvijas Republikas Satversmes 91. pantam". Pieejams: http://www.satv.tiesa.gov.lv/upload/spriedums_2010-20-0106.htm [aplūkots 29.05.2015.].
5. Latvijas Republikas Augstākās tiesas Civillietu departamenta lēmums un tiesnešu atsevišķās domas lietā Nr. SKC-2414/2014. Pieejams: http://at.gov.lv/lv/judikatura/judikaturas-nolemumu-arhivs/senata-civillietu-departaments/hronologiska-seciba_1/2014. [aplūkots 26.05.2015.].
6. Senāta virsprokurora 1940. gada 20. februārī ar lēmumu Nr. 77 tieslietu ministra uzdevumā iesniegtais Tieslietu ministrijas izstrādātu projekts "Tieslietu ministra instrukcija miertiesnešiem" (Tiesu iekārtas 109. p.) Senāta Apvienotai Sapulcei atsauksmes došanai. LVVA 1535. f., 10. apr., 176. l., 3. lpp. [aplūkots 20.03.2015.].